

1-TOM, 10-SON
MAMLAKATIMIZDA FUQAROLAR HUQUQLARINI
PAYDO BOLISHI VA AMAL QILISHI

Termiz davlat pedagogika instituti tarix fakulteti milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq yo'nalishi talabasi

Kamoliddinov Shavkat

Anotatsiya: Ushbu maqola orqali fuqarolarni huquqlarini ta'minlash va fuqorolik huquqi qanday darajada paydo bolganligi. Ushbu maqola orqali fuqarolarni huquqlarini ta'minlash va mamlakatimizda olib borilayotgan huquqiy tadbirlar va hozirgi kunda fuqorolk huquqiga bolgan etibor haqida.

Kalit sozlar: Fuqarolarni huquqlari, represiya.

O'zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishishi, ko'p sohalarda bo'lgani kabi, O'zbekistonda yuridik ta'limning ko'plab yangi tarmoqlari vujudga kelishiga hamda ularning rivojlanishiga ham imkoniyatlar yaratib berdi. Yangi ijtimoiy munosabatlar parlament huquqi, bank huquqi, soliq huquqi, sug'urta huquqi, inson huquqlari kabi ko'plab yangi huquqiy fanlarning shakllanishiga olib keldi. Bu fanlar mustaqillikdan oldin O'zbekistonda umuman o'qitilmas, qolaversa, esga ham olinmas edi. Masalan, inson huquqlari o'quv kursi XX asming 90- yillarigacha ilg'or xorijiy mamlakatlarda yuridik mutaxassisliklar tayyorlovchi o'quv yurtlarining asosiy o'quv kurslaridan hisoblangani holda, sovet tuzumi o'quv yurtlarida esa, yuridik ta'limda bunday o'quv kursi borligini mutaxassislar ham bilmas edi. Yani u payitda inson huquqlariga etabor hozirchalik etabor berilmagan fuqorolar oz huquqlarini unchalik yahshi bilmasligi yani mustaqilikdan oldin fuqorolik huquqlariga oid fanlar uncha oqitilmas edi shuning uchun ham fuqorolar oz huquqlarini bilmagan,

Chunki, sovet tuzumida inson huquqlari oquv kursi alohida fan tarmogi sifatida oqitilish inkor etilgan edi. Yani u payitda inson huquqlari qopol tarzda buziladigan uning mafkurasiga kora inson huquqlari buzilshi davlat tomonidan umuman inkor qilib kelgan shu sababli birinchi orinda davlat, keyingi orinda jamiyat va oxirida shahs manfaatlari turar edi.davlat manfaatlari yolida jamiyat shaxs manfatlarini paymol qilish oddiy qonuniy holat hisoblanagan, tabiiy huquqlar esa umuman inkor etilib kelgan.

Fuqarolarni huquqlari-fuqarolarni kanstitutsiya va qonun hujjatlarida oz ifodasini topgan va davlat organlari tomonidan muxofaza qilinadi. Mansabdor shaxslar, ayniqsa, sud va huquqni muhofaza qilish organlarining vakillari odil

1-TOM, 10-SON

sudlovni yoki huquqni qo'llashni amalga oshirish vaqtida, ba'zan o'z vazifalarini suiiste'mol qiladilar yoki o'z vakolat doiralaridan chetga chiqadilar va oqibatda muayyan shaxslar yoki shaxslar guruhining huquqlari va erkinliklarini paymol etadilar.

Sobiq sho'rolar tuzumi davrida bu organlarga faqat jazolovchi organ sifatida qaralgan bolib, ularning faoliyati orqali minglab fuqarolarimiz nohaq qamalib, repressiyaga duchor bolishgan edi. Represiya-(lotincha represio sozidan olingan) bostirish degan manoni anglatadi. Masalan, mustabid davr sudlari faqat jazolovchi organ sifatida namoyon bolib, mustaqil holatda faoliyat yurita olmaganliklari va faqat siyosiy partiya hamda yuqori lavozimdagi amaldorlar tazyiq ostidagina ish olib borganliklari, buning oqibatida inson huquqlari paymol bolib kelganligiga misollar juda ham ko'p. Hatto, nosudlov organlari tomonidan ham insonlarga jazo berilish holatlari yuz bergan. Buning yaqqol isboti sifatida 1930-1950-yillarni olib qarajak, sobiq SSSR davrida nosudlov organlari tomonidan 3778234 shaxs asossiz jinoiy javobgarlikka tortilib, shundan, 786098 nafari hatto o'lim jazosiga mahkum etilgan. Shuningdek, O'zbekiston SSRning sobiq SSSR prokraturasi tergovchilari, Gdlyan va Ivanovlar guruhining qonunsizlik va o'zboshimchaliklariga yetarlicha qarshilik ko'rsata olmaganligi sabab, 1983-1989-yillarda "Paxta ishi" bo'yicha 4,5 ming kishi javobgarlikka tortilgan va keyinchalik, O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi tomonidan 3,5 ming kishi oqlangan.

Birinchi prezidentimiz Islom Karimov takidlaganidek "bizga zarba bolib tushgan eng ogir tanglik iqtisodiy emas, balki ma'naviy tanglikdir. Asrlar mobaynida qaror topgan axloqiy ma'naviy qadriyatlarini g'oyaviy qarashlarga qurbon qilish oqibatlarini bartaraf etish iqtisodiyotni tartibga keltirishdan ko'ra ancha mashaqqatli bo'ladi. Axir, yaqindagina emasmidi, kommunist, ayniqsa, u yuqoriroq lavozimda bo'lsa, o'z yaqin kishilari bilan oxirgi marta vidolashish uchun qabristonga ham borolmasdi. Dafn marosimida ishtirok etish eng katta ayb sanalib, bunday odamni partiyadan o'chirib, ishdan bo'shatishardi. Vijdon azobidan sal bo'lsa-da, qutulish, ayni paytda yillar bo'yi mehnat qilib erishgan imtiyozlardan mahrum boim aslik uchun odamlar qarindosh-urug'lari, hatto, ota-onasi vafot etganda kasalxonaga yotib olishar yoki "shoshilinch komandirovka"ga ketib qolishar edi. Ana shundan keyin ham biz, odamlar hech nimaga ishonmay qo'yishgan, ularda hech qanday muqaddas narsa yo'q, deb aytishga qanday tilimiz borar edi?".

Mustaqillikning birinchi kunlaridanoq, mamlakatimizda inson manfaatlariga, uning huquq va asosiy erkinliklariga oliy qadriyat sifatida yondashila boshlandi. Bunga, 1991-yilning 30-sentabrida O'zbekistonning Inson huquqlari

1-TOM, 10-SON

umumjahon deklaratsiyasiga a'zo bolishining o'ziyoq yaqqol misol bo'la oladi. Chunki, mustaqilligining birinchi kunlaridanoq erkin bozor iqtisodiyotiga asoslangan demokratik, huquqiy davlat qurishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan O'zbekiston bu yo'lda jahon hamjamiyati tomonidan. e'tirof etib kelingan umuminsoniy qadriyatlaming ustuvorligini e'tirof etgan

edi. Bunday maqsadni e'lon qilgandan so'ng ikkinchi qadam - Respublikamizning 1992-yil 8-dekabrda o'z Konstitutsiyasini e'lon qilishi bo'ldi. Konstitutsiyada Deklaratsiyaning barcha qoidalari mustahkamlab qo'yilishi O'zbekistonning demokratik, huquqiy davlat qurishga bolgan maqsadining konstitutsiyaviy poydevori boldi.

O'zbekiston Respublikasi Konsitutsiyasining 21-moddasida: O'zbekiston Respublikasi butun hududida yagona fuqarolik ornatilgan.

O'zbekiston Respublikasi fuqaroligi, uning asoslarga ega bo'lganligidan qat'iy nazar, hamma uchun tengdur.

Qoraqalpogiston Respublikasi fuqarosi ayni vaqtda Ozbekiston Respublikasi fuqarosi hisoblanadi.

Fuqorolikka ega bolish va uni yoqotish asoslari tartibi qonun bilan belgilanadi.

Ya'ni Ozbekiston Respublikasida yagona fuqarolik ornatilishi fuqorolikka qanday asoslarda ega bo'lishidan qat'iy nazar hamma uchun tengligi korsatilgan. Qoraqalpogiston Respublikasi fuqarosi ham Ozbekiston Respublikasi fuqarosi hisoblanadi. Fuqorolika ega bo'lish va uni yo'qotish asoslari qonun bilan belgilanganligi korsatib otilgan. Ozbekiston Respublikasi oz fuqarolarini O'zbekiston Respublikasida ham uning tashqarisida ham oz fuqorolarini huquqiy himoya qilish va ularga homiylik korsatadi (Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 22-moddasi)

Fuqarolik huquqi bilan tartibga solinadigan munosabatlar Ozbekiston Respublikasi fuqarolik kodeksi 2-moddasida belgilab qo'yilgan. Uning asosida fuqarolik muomalasi ishtirokchilarni huquqiy holati, mulk huquqi va boshqa ashyoviy huquqlarning hamda intellektual faoliyat natijalariga bo'lgan huquqlarini vujudga kelishi asoslari hamda ularni amalga oshirish tartibi belgilanadi, shartnoma majburiyatlari va o'zga majburiyatlarini, shuningdek boshqa mulkiy hamda u bilan bogliq shaxsiy nomulkiy munosabatlarini tartibga solinadi.

Huquq va majburiyatlar birligini nihoyatda aniq ifodalab O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti Islom Karimov quyidagilarni takidlagan edi:" Demokratik jarayonni qurish uchun, demokratik tamoyillarni toliq qaror toptirish

1-TOM, 10-SON

uchun, eng avvalo, shu motabar zaminda tavallud va tarbiya topgan shaxs o'zini aynan shu yurt farzandi deb biluvchi inson oz davlati, oz xalqi oldidagi, uni katta umidlar bilan tarbiya etgan, voyaga yetkazgan jamiyat oldidagi burchini ado etishi kerak. Har qaysi fuqaroning har birimiz: Shu davlat, shu jamiyat menga nima berdi?" deb emas balki "Men ozim Vatanimga el-yurtinga nima berdim?" deb oylashimiz va shu bilan yashashimiz kerak" deganlar birinchi Prizidentimiz Islom Karimov

1996-yil 29- avgustdagi Ozbekiston Respublikasining Oliy Majlisining VI sesiyasida O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti Islom Karimov oz ma'ruzasida "Inson huquqlari " o'quv qurilishi barcha oliy yurtlar oquv dasturlariga kirish goyasini ilgari surgan. Bu bejiz emas, albatta. Chunki, aksariyat mamlakatlarda ham inson huquqlari va erkinliklari sohasida olib borilayotgan islohatlarida davlat boshligining hissasi kattadir. Zero, har qanday siyosatning olib borilishida mamlakat rahbarining orni va ro'li beqiyos hamda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Uning ilgari surgan har qanday tashabbusi, avvalambor, mamlakat aholisi manfaatlarini har tomonlama himoya qilishga qaratilgan bo'ladi. Negaki, u xalqning eng ishongan vakili hamda himoyachisi hisoblanadi. Chunki, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti "Fuqarolarning huquqlari va erkinliklariga, Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlariga rioya etilishining kafili" hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda fuqarolarni huquqlarini himoya qilishga doir qonun hujjatlariga amal qilishi va fuqarolarni huquqlarini himoya qilish mamlakatimizda olib borilayotgan chora-tadbirlar va muhtaram Prezidentimizni olib borayotgan oliy darajadagi siyosatidir.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Inson huquqlari darslik ikkinchi nashr Toshkent "Adolat" 2013.
2. Fuqoralik huquqi (I qism) Toshkent "Universitet" 2014.
3. Ozbekiston respublikasi Konstitutsiyasi Toshkent "Ozbekiston"-2020

